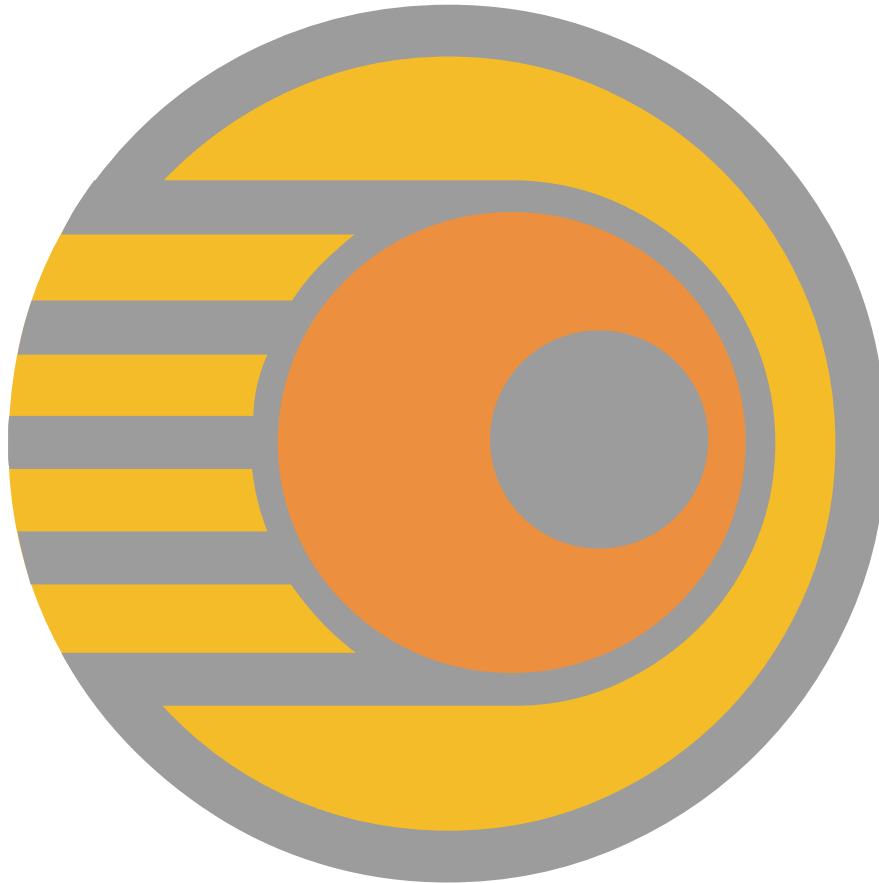

REDOVISAR

2006:5

Det ekonomiska utfallet
inom pensionssystemet
de senaste 10 åren

Sammanfattning

Syftet med denna redovisning är att belysa hur regeländringar inom pensions-systemet har påverkat den enskildes ekonomiska situation. Hänsyn har endast tagits till inkomster från den allmänna ålderspensionen och till bostadstillägg. Andra inkomster som t.ex. änkepension och avtalspension ingår inte i de beräkningar som redovisas här. Fyra ensamstående ålderspensionärer och fyra pensionärspar med olika pensionsnivåer och bostadskostnad har följts under 10 år. De studerade individerna är således äldre, födda före 1938, och har därmed tjänat in sin pension helt enligt ATP-systemets regler.

Införandet av den beskattade garantipensionen 2003 innebar en kraftig inkomst-höjning för pensionärerna med lägst inkomster. Följsamhetsindexeringen har givit reallt höjda tilläggspensioner.

Bostadstillägget har stor betydelse för pensionstagare med låga inkomster.

För den ensamstående pensionären utan ATP täcker bostadstillägget omkring 80 procent av boendekostnaden. För pensionären med låg ATP är motsvarande andel 60 procent. Deras disponibla inkomster skiljer därmed med som mest ett par hundra kronor i månaden.

Bostadstillägget ger också en avsevärd utjämning av inkomsterna mellan låg- och höginkomsttagare. Inkomstutjämningen har till viss del förstärkts under tioårsperioden. År 2005 hade pensionären med högst ATP-poäng drygt dubbelt så hög pension efter skatt som pensionären med enbart garantipension, medan skillnaden i disponibel inkomst efter boendekostnad uppgick till omkring 50 procent.

Det kan tilläggas att besparingarna inom pensionssystemet under 90-talet resulterade i en nedgång av pensionerna före och efter skatt, mätt i fasta priser, med lägst pensionsbelopp år 1995. Detta framgår av tidigare års redovisningar med motsvarande beräkningar för samma individfall.

Inledning

Försäkringskassan har i årets regleringsbrev fått i uppdrag att redovisa utvecklingen av det ekonomiska utfallet efter skatt inom pensionssystemet under de senaste 10 åren. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2006. Motsvarande uppdrag har givits i tidigare års regleringsbrev. Denna PM är en uppdatering av den rapport som lämnades som svar på 2005 års uppdrag (dnr 85463/05).

Uppdragets syfte är att belysa hur regelförändringar i pensionssystemet påverkat den ekonomiska utvecklingen för olika individer eller "beräkningsfall" inom ålderspensionärskollektivet. Beräkningarna i denna redovisning avser perioden 1996-2005 och baseras på samma beräkningsfall och boendesituationer som i tidigare rapporter. Det betyder att de studerade fallen samtliga är födda före 1938 och således har tjänat in pension helt enligt ATP-systemets regler. När inkomstpensionssystemet fått större genomslag bör motsvarande beräkningar kompletteras med yngre födelseårgångar av pensionärer.

Beräkningar har gjorts för fyra ensamstående pensionärer samt för fyra pensionärspär. Studien har begränsats till att gälla inkomster från det allmänna ålderspensionen samt bostadstillägg. Efterlevandepensioner har inte tagits med, trots att många kvinnor med ålderspension även har änkepension. Avtalspensioner och eventuella inkomster från privat pensionssparande ingår inte heller. Situationen för pensionstagare kan också se mycket olika ut beroende på var i landet man bor. Både skattesatser och levnadsomkostnader skiljer sig åt väsentligt mellan kommuner och olika delar av landet. I beräkningarna har riksgenomsnitt använts. Resultaten ger således inte någon fullständig bild av faktiska levnadsförhållanden och hur dessa har förändrats över den aktuella perioden.

Beskrivning av beräkningsfallen

Beräkningsfallen består av fyra ensamstående ålderspensionärer samt fyra kombinationer av dessa som gifta par. Tre av pensionärerna har tilläggspension med medelpoäng enligt följande: 2,35 poäng vilket motsvarade medelpoängen för kvinnliga ålderspensionärer 1995, 4,38 poäng som var genomsnittet för män samma år samt 6,50 poäng som tidigare var den maximala poängen.

De gifta och sammanboende beräkningsfallen har pensionsinkomster baserade på följande pensionspoäng:

- Ingen av makarna har tjänat in någon pensionspoäng.
- De ena maken har 4,38 ATP-poäng, den andra har 2,35 ATP-poäng.
- Den ena maken har 4,38 ATP-poäng, den andra har 0 ATP-poäng.
- Båda makarna har tjänat in maximal pensionspoäng (6,50 ATP-poäng).

Pensionärerna förutsätts ha 30 ATP-år respektive 40 bosättningsår för full folkpension/garantipension. Kombinationerna av gifta par kan sägas ge ett minimalalternativ, som inte är så vanligt förekommande, två ”typiska” mellanalternativ och ett maximalalternativ.

Tabell 1 Månadspension år 2005 för ensamstående pensionär

ATP-poäng	Tilläggspension, kronor	Garantipension, kronor	Summa, kronor
0		7 162	7 162
2,35	8 005	948	8 953
4,38	12 119		12 119
6,50	16 415		16 415

Som nämndes inledningsvis har endast inkomster från det allmänna pensions-systemet beaktats trots att många ålderspensionärer har andra inkomster. De flesta med tilläggspension har någon form av avtalspension och många äldre ensamstående kvinnor har änkepension. Förekomsten av såväl dessa inkomsttyper som arbets- och kapitalinkomster och förmögenhet påverkar de faktiska pensionsinkomsterna före och efter skatt samt bostadsförmånerna.

Utgångspunkten vid bestämmandet av boendekostnad har varit dels att spegla de vanligaste boendeformerna och boendekostnaderna för pensionärshushåll, dels att tydliggöra hur regelförändringar avseende bostadstillägg till pensionärer och det särskilda bostadstillägget påverkat den disponibla inkomsten vid olika boendekostnader. För enpersonshushållen har beräkningar gjorts för två olika bostadskostnader.

Beräkningarna redovisas i 2005 års priser och visar pension före och efter skatt samt disponibel inkomst efter boendekostnad. Med disponibel inkomst efter boendekostnad avses pension efter skatt med tillägg av eventuellt bostadstillägg och avdrag av bostadskostnaden. Vid beräkning av pension efter skatt har den genomsnittliga kommunalskattesatsen, inklusive församlingsskatt/ kyrkoavgift, för respektive år använts.

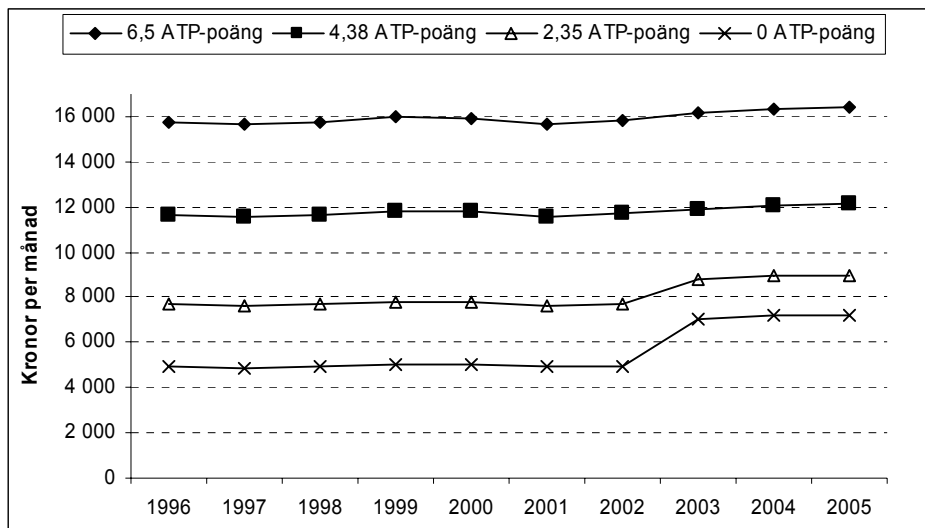
I det följande redovisas utvecklingen av det ekonomiska utfallet för de ensamstående pensionärerna. Diagram som visar utvecklingen för de gifta pensionärerna finns i bilaga.

Utvecklingen av pensionsinkomst före och efter skatt 1996–2005

Fram till 2003 utgjordes den allmänna pensionen av folkpension, pensionstillskott och ATP. Pensionsbeloppen räknades årligen om i förhållande till prisbasbeloppet. Från och med 2003 består den allmänna pensionen av tilläggs pension (mot-svarar den tidigare folkpensionen och ATP) och garantipension. Tilläggs-pensionen är följsamhetsindexerad, medan garantipensionen följer prisbas-beloppet.

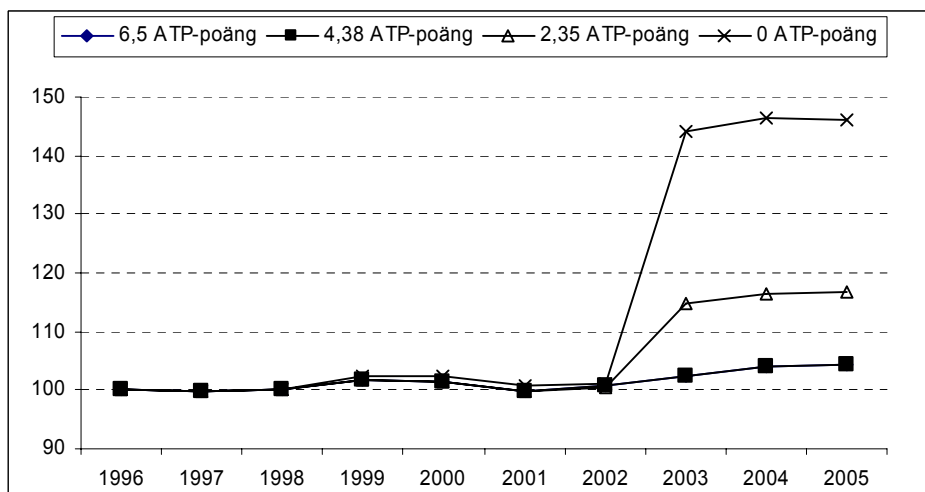
I diagram 1 visas utvecklingen av pensionsinkomsten före skatt åren 1996–2005 för de ensamstående beräkningsfallen.

Diagram 1 Pension före skatt för ensamstående. 2005 års priser

I diagram 2 har pensionsinkomsten räknats om till ett index, där 1996 års pension satts till 100, för att lättare kunna följa utvecklingen under perioden.

Diagram 2 Utvecklingen av pension före skatt för ensamstående. Index 1996=100

Under större delen av 90-talet kompenserades pensionärerna inte fullt ut för prisökningarna på grund av justeringar av det basbelopp som tillämpades vid beräkning av pensionerna. Från 1999 räknades pensionerna åter upp med hela prisbasbeloppet. Följsamhetsindexeringen infördes för ATP år 2002. 2003 räknades folkpensionstillägget i tilläggspensionen upp med följsamhetsindexering även retroaktivt för 2002. Följsamhetsindexeringen har inneburit en real höjning av tilläggspensionen.

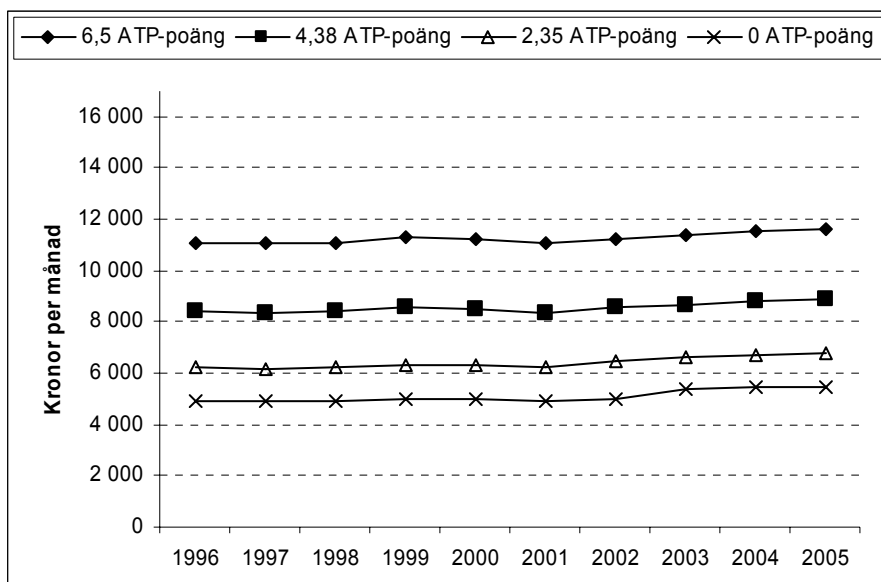
2003 slopades det särskilda grundavdraget för pensionärer och ersattes av en högre, fullt ut beskattad garantipension. Pensionären med maximal garantipension (0 ATP-poäng) fick därmed en kraftigt höjd bruttopension. Även pensionären med 2,35 ATP-poäng har rätt till viss garantipension som ersättning för tidigare särskilt grundavdrag och fick därmed höjd bruttopension.

Övergången till garantipension innebar för de allra flesta en extra höjning även av pensionen efter skatt, eftersom kompensationen för de ändrade skattereglerna beräknades efter den högsta kommunalskatten i riket. Samtidigt höjdes grundavdragsnivån 2003, vilket även det innebar en förstärkning av pensionen efter skatt. I diagram 3 och 4 nedan har genomsnittlig kommunalskatt tillämpats, se tabell 2.

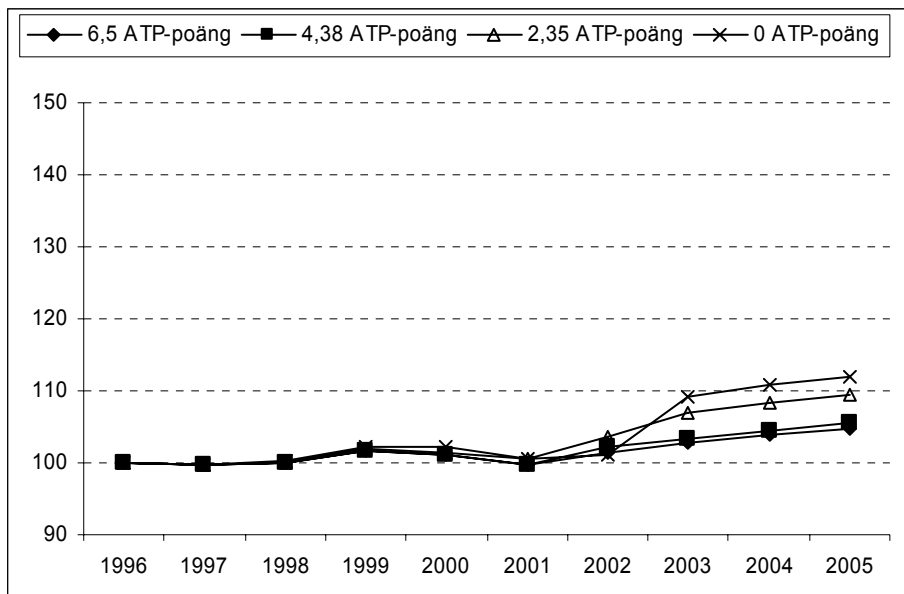
Tabell 2 Kommunalskattesats inklusive församlingsskatt/kyrkoavgift

År	Skatt	År	Skatt
1996	31,65	2001	31,75
1997	31,66	2002	31,72
1998	31,65	2003	32,36
1999	31,48	2004	32,70
2000	31,58	2005	32,80

Diagram 3 Pension efter skatt för ensamstående. 2005 års priser

**Diagram 4 Utvecklingen av pension efter skatt för ensamstående.
Index 1996=100**

Utvecklingen är likartad för de gifta pensionärshushållen. Diagram som visar utvecklingen för gifta finns i bilaga.

Utvecklingen av disponibel inkomst efter boendekostnad 1996–2005

Med disponibel inkomst efter boendekostnad avses pensionsinkomsterna efter avdrag för skatt och boendekostnad samt tillägg av eventuella bostadsförmåner. Bostadsförmånerna består av bostadstillägg (BTP) och särskilt bostadstillägg (SBTP).

Enligt statistik från SCB bor de flesta ensamstående ålderspensionärer i hyresrätt (56 procent). Bland gifta ålderspensionärer bor endast hälften så många (28 procent) i hyresrätt; för dem är äganderätt den vanligaste boendeformen (49 procent). Genomsnittligt för riket har ålderspensionärer i hyresrätt högst boendeutgift, lägst är boendeutgiften för dem med äganderätt.¹

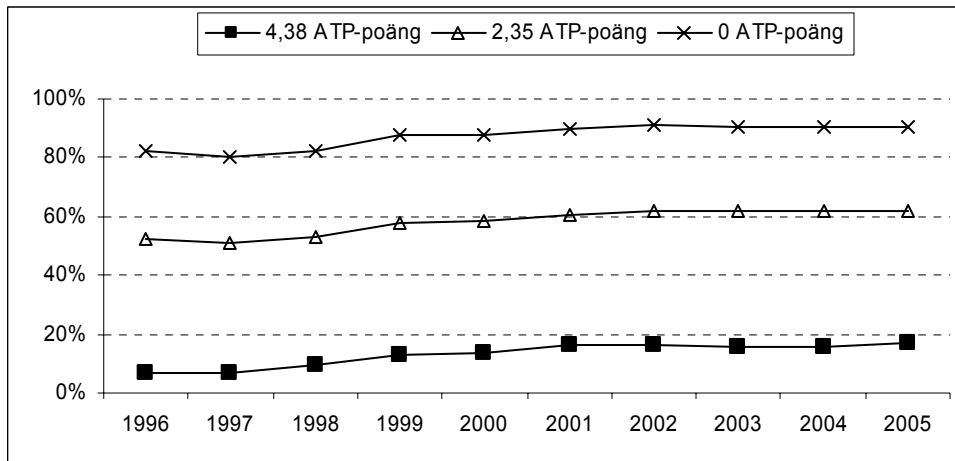
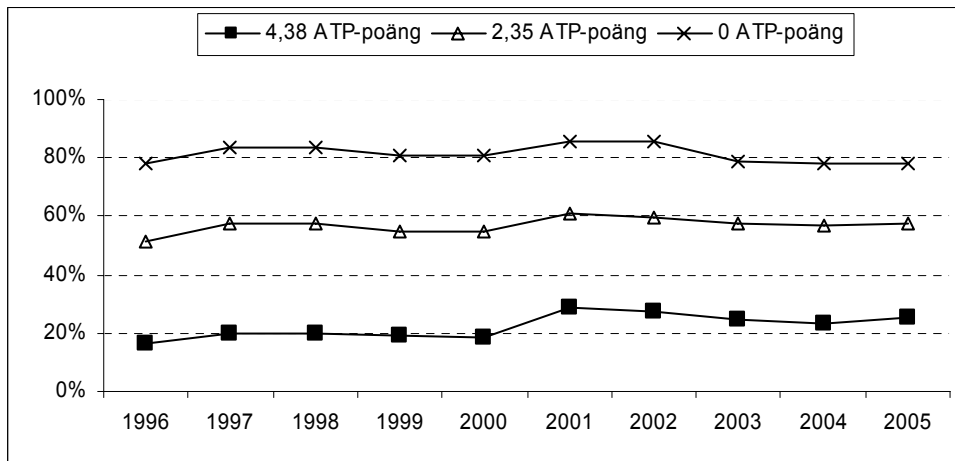
Beräkningar för enpersonshushållen har gjorts för två olika boendekostnader, dels en relativt låg men vanlig hyreskostnad för pensionärskollektivet, dels en högre hyresnivå. Den lägre hyresnivån motsvarar genomsnittshyran för en lägenhet på två rum och kök i fastighet byggd 1961–1970 och den högre hyresnivån en lägenhet på tre rum och kök, byggd 1981–1985. I januari 2005 var hyran (riksgenomsnittet) för dessa lägenheter 3 892 respektive 5 394 kr/månad².

De gifta och sammanboende pensionärerna antas bo i en hyreslägenhet på tre rum och kök byggd 1961–1970. Genomsnittshyran för en sådan lägenhet i januari 2005 var 4 807 kr/ månad². Resultaten för de gifta pensionärerna redovisas i bilagan.

Pensionären med den högsta inkomsten (6,5 ATP-poäng) är inte berättigad till bostadstillägg. De övriga ensamstående har alla haft bostadstillägg under hela perioden. Den högre hyran (3 rok) ligger över gränsen för den hyra som berättigar till bostadstillägg. Vid denna boendekostnad har beräkningsfallen med lägst inkomster även fått särskilt bostadstillägg tidigare under perioden. I diagram 5 och 6 visas hur stor del av hyran som har täckts av bostadstillägg under åren.

¹ SCB, Bostads- och hyresundersökningen 2002, BO31 SM 0301. Boendeformer: hyresrätt, bostadsrätt, äganderätt.

² Källa SCB

Diagram 5 Andel av hyran som ersätts med bostadstillägg vid den lägre hyran för ensamstående**Diagram 6 Andel av hyran som ersätts med bostadstillägg vid den högre hyran för ensamstående**

Reglerna för BTP ändrades under 90-talet, vilket i praktiken betydde lägre kompensationsnivåer för de flesta. Vid den högre hyresnivån innebar dock SBTP ett skydd för den disponibla inkomsten för dem med de lägsta inkomsterna. Från och med 1998 bidrog förbättringar i bostadstillägget till att påverka den disponibla inkomsten i positiv riktning. Den övre hyresgränsen för BTP höjdes 2001 till 4 500 kr/månad och 2005 till 4 670 kr/mån. År 2002 höjdes ersättningsgraden till dagens nivå 91 procent.

Som framgår av diagram 7 och 9 har bostadstillägget en starkt utjämnande effekt på inkomstskillnaderna mellan de olika beräkningsfallen.

Diagram 7 Disponibel inkomst vid den lägre hyran för ensamstående.
2005 års priser

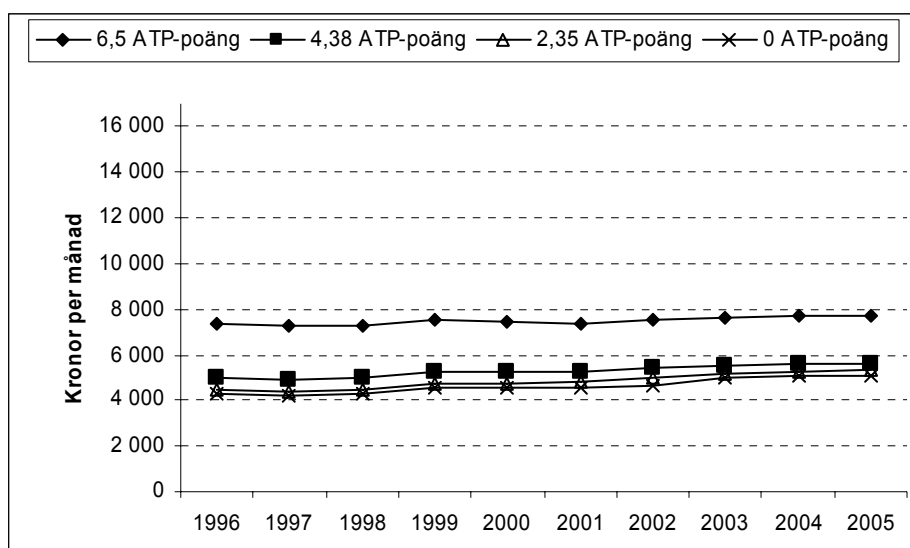

Diagram 8 Utvecklingen av disponibel inkomst vid den lägre hyran för ensamstående. Index 1996=100

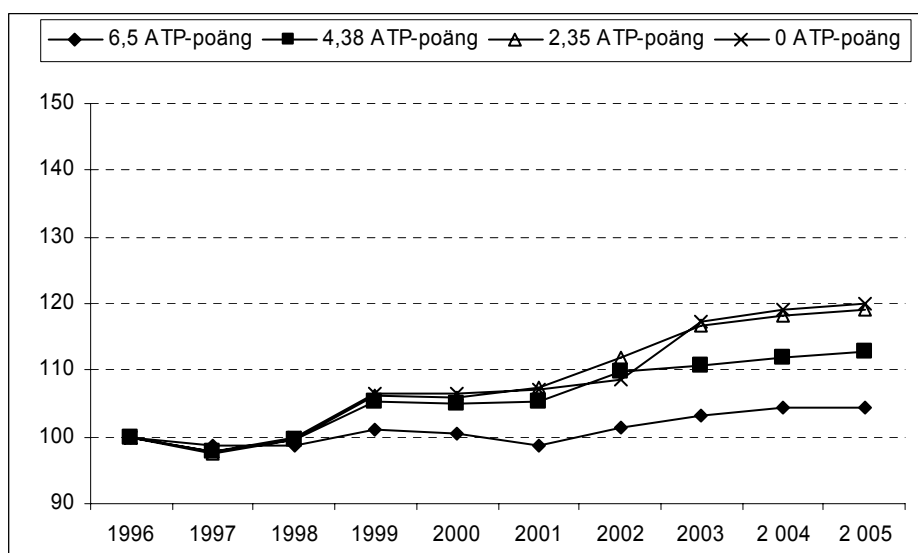

Diagram 9 Disponibel inkomst vid den högre hyran för ensamstående. 2005 års priser

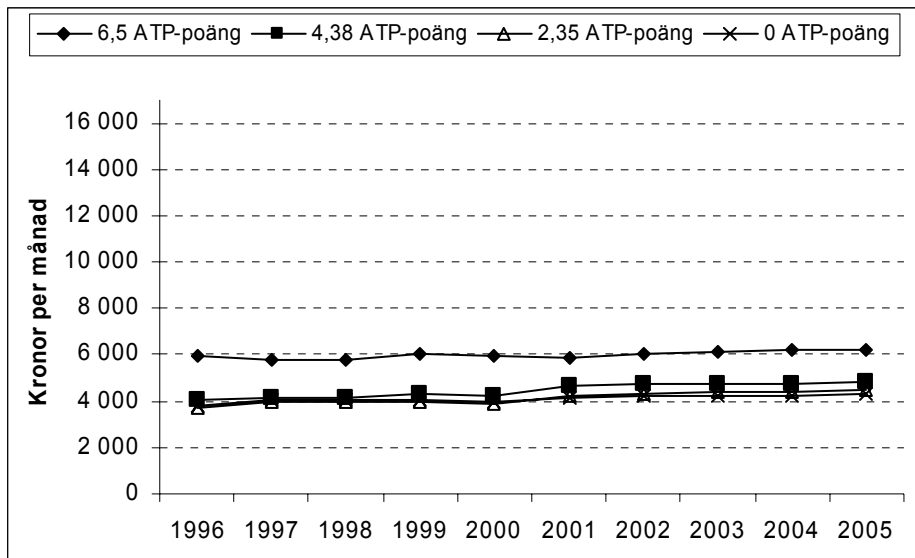
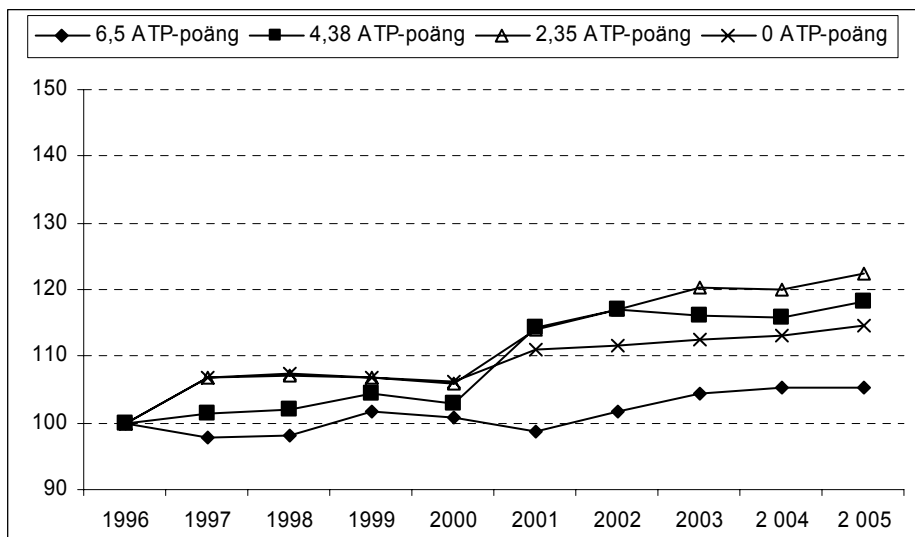

Diagram 10 Utvecklingen av disponibel inkomst vid den högre hyran för ensamstående. Index 1996=100

Beräkningarna för de gifta pensionärshushållen redovisas i bilagan. Den inkomst som redovisas i diagrammen avser belopp per person, dvs. hälften av hushållets totala inkomst. Bostadstilläggets utjämnande effekt visar sig även här. Alla individerna har i stort sett lika stor disponibel inkomst utom de två makarna med maximal ATP.

Jämförelse av det ekonomiska utfallet över tiden och mellan individer

Tidigare redovisningar av beräkningsfallens inkomstutveckling har visat att besparingarna under 90-talet resulterade i en nedgång av pensionerna före och efter skatt med lägst pensionsbelopp för 1995, mätt i fasta priser. Från 1996, som är utgångspunkt för årets redovisning, har pensionen varit i stort sett oförändrad i fasta priser fram till 2003. Därefter ökar den, både före och efter skatt, i alla inkomstlägen.

Utvecklingen av disponibel inkomst efter boendekostnad visar på större variationer. Pensionären med den högsta pensionen och utan bostadstillägg har haft den svagaste inkomstutvecklingen.

Bostadstillägget ger en kraftig utjämning av inkomsterna mellan olika grupper. År 2005 hade pensionären med högst ATP-poäng drygt dubbelt så hög pension efter skatt som pensionären med enbart garantipension. Sett till disponibel inkomst efter boende har skillnaden minskat till ca 50 procent. Den disponibla inkomsten för pensionärerna med 0 respektive 2,35 ATP-poäng (medelpoäng för kvinnliga pensionärer) skiljer som mest med ett par hundra kronor i månaden. Första hälften av perioden hade pensionären med låg ATP till och med lägre disponibel inkomst än pensionären utan ATP vid den högre boendekostnaden. Inkomstutjämningen har till viss del ökat under perioden. Införandet av den fullt ut beskattade garantipensionen 2003 innebar minskade inkomstskillnader mellan låg- och höginkomsttagare både före och efter skatt.

Tabell 3 Skillnaden i pension före respektive efter skatt för ensamstående. Index 100 då ATP-poängen=0

ATP-poäng	1996 Pension		2001 Pension		2005 Pension	
	före skatt	efter skatt	före skatt	efter skatt	före skatt	efter skatt
0	100	100	100	100	100	100
2,35	156	127	155	127	125	124
4,38	237	171	235	170	169	162
6,50	321	226	318	224	229	212

Tabell 4 Skillnaden i disponibel inkomst för ensamstående. Index 100 då ATP-poängen=0

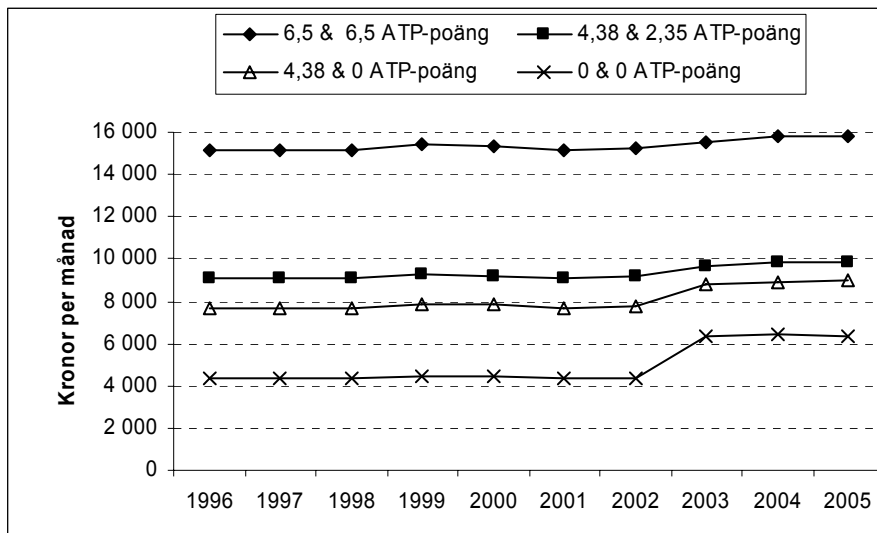
ATP-poäng	1996 Disponibel inkomst		2001 Disponibel inkomst		2005 Disponibel inkomst	
	låg hyra	hög hyra	låg hyra	hög hyra	låg hyra	hög hyra
0	100	100	100	100	100	100
2,35	105	98	105	101	104	105
4,38	117	109	115	112	110	112
6,50	174	157	160	140	151	144

Den utveckling som visats här tar hänsyn endast till inkomster från den allmänna ålderspensionen och bostadstillägget. Pensionärerna som har tjänat in ATP kan även ha tjänat in en avtalspension, vilken skulle öka skillnaden mellan deras pensionsinkomster före och efter skatt. Skillnaden i disponibel inkomst skulle också öka, särskilt i förhållande till pensionären med den högsta ATP-pensionen. För de två andra skulle avtalspensionen innebära att bostadstillägget blev lägre (eller föll bort). Ökningen i disponibel inkomst skulle därför bli lägre för dem.

Bilaga

Samtliga redovisade belopp avser per person, dvs. hälften av hushållets totala inkomst.

Diagram 1 Pension före skatt för gifta. 2005 års priser

**Diagram 2 Utvecklingen av pension före skatt för gifta
Index 1996=100**

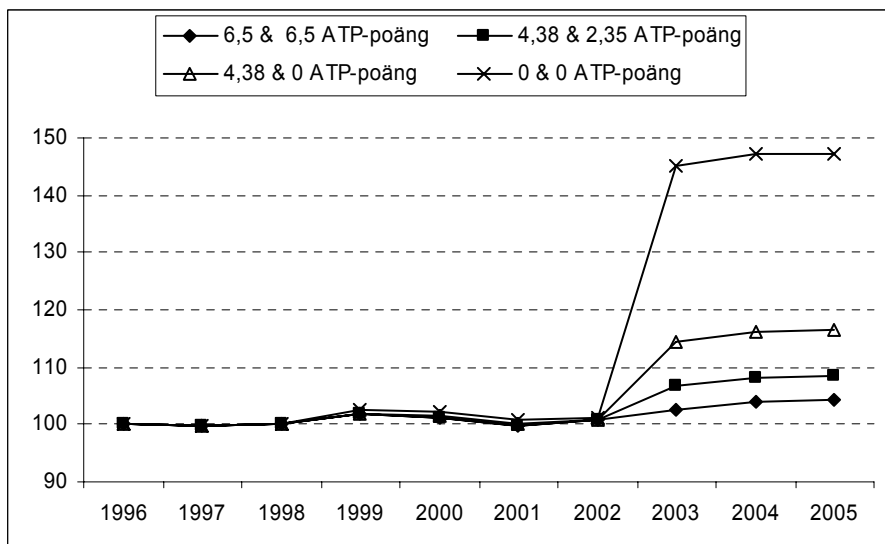

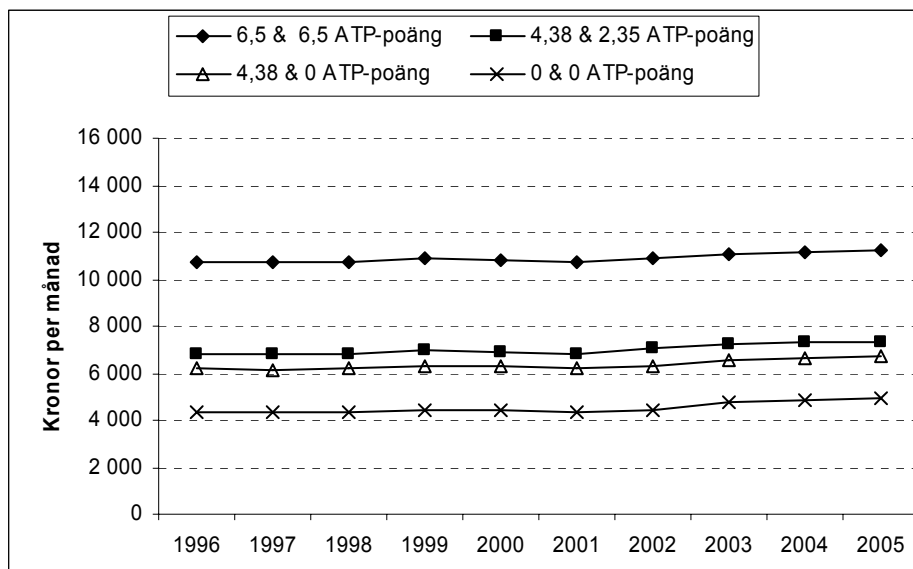
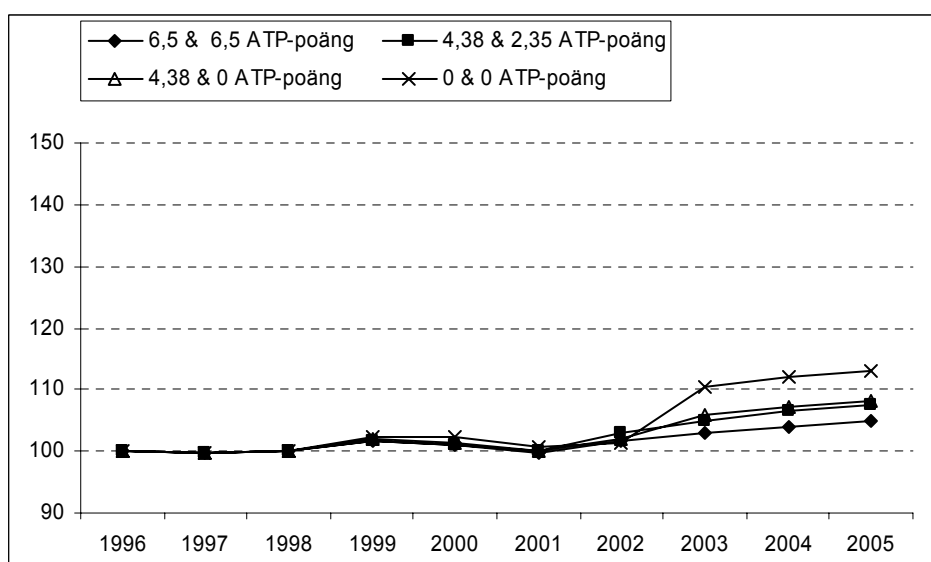
Diagram 3 Pension efter skatt för gifta. 2005 års priser**Diagram 4 Utvecklingen av pension efter skatt för gifta. Index 1996=100**

Diagram 5 Disponibel inkomst efter boende för gifta. 2005 års priser

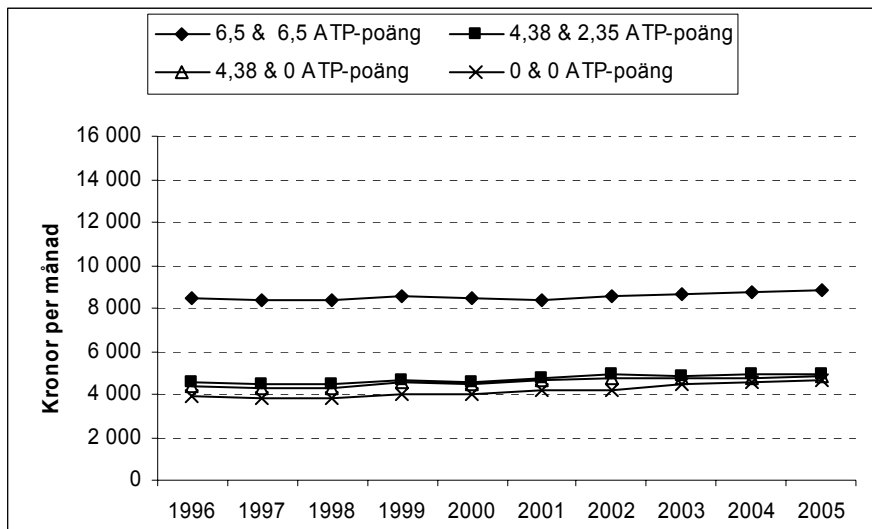
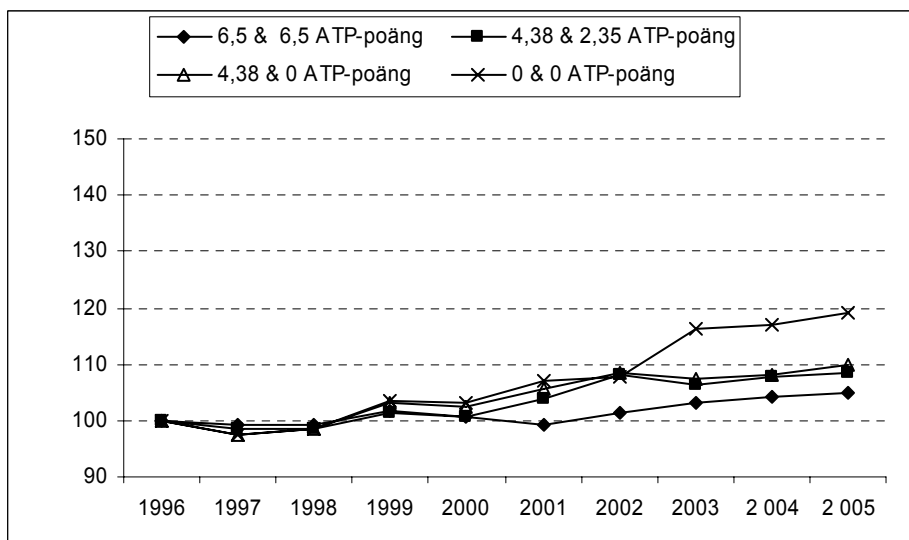

Diagram 6 Utvecklingen av disponibel inkomst efter boende för gifta. Index 1996=100

Följande Redovisar har publicerats under år 2006

- 2006:1 SASSAM-kartläggning. Försäkringskassans metodundersökning 2004
- 2006:2 Kvalitetsindex för Försäkringskassan
- 2006:3 Ungdomars ersatta ohälsa – en redogörelse utifrån sju statistiska mått
- 2006:4 Kontroll av skenseparationer
- 2006:5 Det ekonomiska utfallet inom pensionssystemet de senaste 10 åren